

נר מנחם

הגות לפרשת השבוע

לע"נ ר' מנחם ב"ר ישישכר ומרת רחל ב"ר מנשה שרעבי ז"ל

הרהורים לפרשת בא תשפ"ג | מאת הרב מנחם יעקבזון ראש הישיבה

'תרבות אוכל' או 'תרבות אכילה'

היו ימים שהמילה 'תרבות' התייחסה להשכלה, ללמידה, לערכים וכדומה. היום יש 'תרבות אוכל' 'תרבות דיור' ולעיתים גם תרבות שהיא באמת תרבות. מילא, על כך לא היינו נאנחים, גם לא על שפה ושיחה העוסקת בחוויות גסטרונומיות – וחדרה גם לשיח הדתי – חרדי, אולם כשחלק מאותה 'תרבות' מוציאה את מקצתנו מכללי תרבות אלמנטריים ראוי לנו להקדיש לכך דיון.

בפרשת השבוע נוכל ללמוד כי אכן יש 'תרבות אכילה' בישראל, זו המחדירה את ערכי התרבות גם למערכת האכילה, זו המזכירה לאדם את מעמדו ונכבדותו גם בעת אכילה. איך אמרנו? תרבות אכילה, לא תרבות אוכל!

בפרשתנו נאמר במצות אכילת קרבן פסח 'ועצם לא תשברו בו'. בספר 'החינוך' שנכתב לפני כשמונה מאות שנה - ועוסק בטעמי המצוות נאמר בענין איסור זה וטעמו: **'שלא לשבור עצם מכל עצמות הפסח, שנאמר [שמות י"ב, מ"ו] ועצם לא תשברו בו'... שאין כבוד לבני מלכים ויועצי ארץ לגרר העצמות ולשברם ככלבים, לא יאות לעשות ככה כי אם לעניי העם הרעבים. ועל כן בתחלת בואנו להיות סגולת כל העמים ממלכת כהנים ועם קדוש, ובכל שנה ושנה באותו הזמן, ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו המעלה הגדולה שעלינו לה באותה שעה. ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושין נקבע בנפשותינו הדבר לעולם'.**

הרעיון של מצוה זו לדעת החינוך, הוא להשריש בנו את הנהגת המכובדות באכילה. עלינו לזכור תמיד ולא רק בחג הפסח – כי אנו עם נכבד, עם סגולה, ומעמדנו זה צריך להתבטא גם באכילה המתאימה לבני אצולה...

התורה קבעה ביום בו אנו חוגגים את היותנו לעם תוך כדי אכילת קרבן פסח המבטא את זכרון יציאת מצרים ועצמאותנו הראשונה – להזכיר במעמד זה את ההשלכה של עצמאות זו לקביעת מעמדנו כעם של אצילים, ואת החובה לבטא זאת בכל מצב ובכל עת, גם בעת אכילת בשר צלי מדיף ריח, בל נשכח את מעמדנו... מדהים!

הליכות הן הלכות

באופן כללי ישנן 'הלכות דרך ארץ' וישנה גם 'מסכת דרך ארץ' הקובעת כללים באכילה הן מצד הצורך להרגשה הנעימה של הסובב, הן מצד הצורך לשמור על איפוק ומכובדות בכל מצב, בסימן ק"ע בשולחן ערוך אורח חיים מופיעות הלכות פרטניות בנושאים אלו, כולל גודל הפרוסה שאדם מכניס לפיו ואפילו לדעת השולחן ערוך גודל הפרוסה או הנתח שהוא אוזו בידו, וכמו כן לדוגמה ההלכה לא לשתות כוס שלמה בבת אחת... כמו גם הלכות הנוגעות להרגשת הסביבה...

אולם ישנה הלכה אחת בהלכות אכילה שלפי הנפסק ברמב"ם היא כה מהותית עד שאי קיומה מעיד על האדם כחסר כל כבוד במידה כזו שאי אפשר לסמוך על המילה שלו...

מילה של כבוד

כך כותב הרמב"ם **בהלכות עדות** פרק יא 'וכן הבזויין פסולין לעדות מדבריהם (=מדרבנן) והם האנשים שהולכין ואוכלין בשוק בפני כל העם וכגון אלו שהולכין ערומים בשוק בעת שהן עוסקין במלאכה מנוולת וכיוצא באלו שאין מקפידין על הבושת, שכל אלו חשובין ככלב ואין מקפידין על עדות שקר'. אדם חסר רגישות של כבוד, אינו מרגיש את החומרה של עדות שקר. המושג המקובל בשפת ההמון 'מילה של כבוד' כמחוייבות לשמירת המילה, הרגישות של אדם 'לכבד את המילה שלו' נובעת מרגש הכבוד הפנימי.

האדם נברא בצלם אלקים, והנשמה נקראת כבוד לְמַעַן יִזְמְרֶךָ כְּבוֹד וְלֹא יֵדֶם ה' אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֲדָרָךְ (תהלים פרק ל יג) לנשמה יש הרגשה בכבוד אמיתי פנימי, והיא זו שמאותתת לאדם 'זה לא לכבודך' (ולא במובן של 'מה יגידו' או 'איך זה מצטלם' -) **אלא מרגש פנימי הבא מצלם אלקים.**

אותם אנשים האוכלים בשוק כבר אינם מרגישים את אי הכבוד שבכך, הם כבר השתיקו את קול הנשמה אחרי שהתעלמו ממנו כמה פעמים או אחרי שנעשו מגושמים כל כך שהנשמה כבר נחנקת בתוכם. הרמב"ם מגלה לנו שאי אפשר לסמוך על מילה של אדם שאין לו הרגשת כבוד, אדם האוכל ברחוב או הולך בלבוש חושפני...

כמה מצער הדבר לראות אפילו כאלו המגדירים את עצמם כבני תורה אוכלים תוך כדי הליכה ברחוב, זה נדיר אמנם, אבל זה קורה בד בבד עם פריקת עול הלבוש הישיבתי המכובד...

'אשיכער איז אגוי'

יחד עם החלשות תרבות ה'מכובדות' שהיהדות דוגלת בה ועולם התורה הותיק התחנך עליה, יחד עם איבוד ערכי ה'כבוד' - עלולה לחדור בשולי המחנה סכנה נוספת שרחמנא ליצלן עוד קוראים לה 'תרבות', בעולם הגויי והחילוני יש היום 'תרבות שתיה' עד כדי שכרות... אין לך דבר מבוזה ומבוזה כמו השיכרות (ואחיותיה הנלוות) - אדם מאבד את דעתו ביודעין ומשתטה ולפעמים אף גורם לעצמו בושות בלתי נסלחות. המילים 'לאבד לעצמו את הדעת' - מזכירות משהו... זו הנהגה של טירוף שאצל יהודים בכל הדורות היתה מעוררת סלידה וגועל, אצל יהודים היה ביטוי באידיש 'אשיכער איז אגוי' = 'שיכור הוא גוי' - שיכור יהודי זה לא נורמטיבי...

נכון שזה רק מצריך יותר להסביר איך לדעת חלק מהפוסקים יש מצוה להשתכר בפורים - והרבה קולמוסים נשתברו והרבה דיו נשפך על סוגיה זו - אבל אין חולק על כך שמלבד בפורים אין מקום לשיכרות אצל יהודים... (על אחת כמה וכמה כשיש הנגררים לכך מתוך ארועי זיכרון לצדיקים שבודאי מתהפכים בקברם ממה שנעשה כביכול לעילוי נשמתם ותחת מסוה של הילולא...).

הבה נזכיר לעצמנו את המסר אותו למדנו בפרשת השבוע שאנחנו 'סגולת כל העמים ממלכת כהנים ועם קדוש...ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו המעלה הגדולה שעלינו לה באותה שעה, ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושין נקבע בנפשותינו הדבר לעולם'.

שבת שלום וכל טוב לכולם